

Μαία: Η διαδρομή ανά τους αιώνες*

Βασιλική Οικονομάκου, Πόπη Παπαζαχαριάκη, Μαίες Γ.Π.Ν-Μαιευτηρίου "ΕΛΕ-ΝΑ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ".

***Αφιερώνεται στην Ελληνίδα μαία και στον Έλληνα μαιευτή του αιώνα που ανατέλλει.**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πέρασε πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα μέχρι ν' αρχίσουμε να συγκεντρώνουμε στοιχεία γι' αυτή μας την εργασία. Θεωρούσαμε τους εαυτούς μας ανεπαρκείς για ν' ασχοληθούμε με τη διαδρομή ενός λειτουργήματος με επαγγελματική κατοχύρωση και ταυτότητα, όπως αυτό της Μαίας. Η προσωπική μας σχέση αρχίζει από τη Σχολή Μαιών "Βιργινία Σκυλίτση", σαν Διδάσκουσα-Μαθήτρια, για να φτάσει σήμερα σε μία βαθιά εκτίμηση και φιλία, που θέλει να οραματίζεται ένα καλύτερο κόσμο με πλήρως εναρμονισμένο το λειτούργημα της Μαίας και του Μαιευτή. Ακολουθούμε μία προσέγγιση του θέματός μας μέσα στο χρόνο και καταγράφουμε το δύσκολο δρόμο, που η Μαία, κυρίως στην Ελλάδα, χρειάστηκε να διανύσει, για να φτάσει μέχρι την ένταξη τής εκπαίδευσής της στα Τ.Ε.Ι, και συγχρόνως, να μοιραστεί πλέον ισότιμα με τον άνδρα το ιερό τούτο λειτούργημα. Ευχόμαστε ο κλάδος μας να συνεχίζει ανοδική πορεία μέσα σ' όλους τους χώρους, που οι Σπουδαστές –οι Μαίες και οι Μαιευτές– κινούνται και λειτουργούν. Ν' ανοίξουν καινούργιους δρόμους, να μάχονται για τα κατοχυρωμένα τους επαγγελματικά δικαιώματα, να κρατήσουν ψηλά το μοναδικό πρόνομιο που ο Θεός εμπιστεύθηκε σ' αυτούς, να συμμετέχουν στο θαύμα της γέννησης.

Η στιγμή που ενώνει το ανθρώπινο γένος με την αιωνιότητα, συνδέθηκε απόλυτα με τη γυναικεία παρουσία. Η γυναίκα γεννά, έχει το μεγαλύτερο πρόνομιο, μα και τη μεγαλύτερη ευθύνη, είναι η φωλιά της ζωής. Ο τραγικός μας ποιητής Ευριπίδης, γνωστός μισογύνης, γράφει: "Ελοίμην αν τρεις παρ' ασπίδα τυχείν ή άπαξ τεκείν". Δηλαδή, θα προτιμούσα σε τρεις πολέμους να πάω, παρά μία και μόνη φορά να ζήσω τους πόνους της γέννας.

Η γέννα όμως έχει και κινδύνους, γιατί είναι ένα πολύπλοκο γεγονός, που για να ολοκληρωθεί σωστά χρειάζεται βοή-

θεια, όχι μόνο τεχνική, μα πάνω και πρώτα από όλα ψυχική.

Από τα βάθη της Μυθολογίας μέχρι τις ημέρες μας, μία άλλη γυναικεία παρουσία, η ΜΑΙΑ, πλαισιώνει το καθημερινό, αλλά και μοναδικά ανεπανάληπτο θαύμα της γεννησης. Μαία, λοιπόν, σεμνή ιέρεια, λαμπρό αστέρι που λάμπει στον ουρανό, ως πρώτη και πιο όμορφη κόρη από τις επτά κόρες του Άτλαντα. Θεά Μαία, Ελευθώ, Ελειθώ και άλλα ονόματα, που πηγάζουν από τη θερμή ικεσία της επιτόκου: "Ελθέ! Ελθέ!"

Στο μικρό νησάκι της Δήλου, η Λητώ κατατρεγμένη, μόνη και αβοήθητη παραδί-

δεται στις νεράιδες της θάλασσας και στη θεά Θέτιδα, για να γεννήσει τον Απόλλωνα και την Άρτεμη. Όπου, μέσα από τα σύννεφα φανερώνεται η θεά Μαία Ελευθώ, αφού ξεγέλασε τη θεά Ήρα, που από ζήλια την κρατούσε κλεισμένη στον Όλυμπο για να μη βοηθήσει τη Λητώ.

“Ωδίνειν τρομέω. Χαλεπόν βέλος Ειλειθυίας”, γράφει ο Θεόκριτος.

Οι ωδίνες αμέσως πυκνώνουν. Η πανέμορφη Λητώ αγκαλιάζει τον κορμό του φοίνικα, βγάζει μία δυνατή κραυγή και ο Απόλλωνας γεννιέται, ενώ ακολουθεί η γέννηση της Άρτεμης. Από κείνη τη στιγμή, ένα άπλετο φως λούζει τη Δήλο ανά τους αιώνες.

Φαντασθείτε τις νεράιδες να περιποιούνται το νεογέννητο και τη Θέτιδα να φεύγει για τον Όλυμπο, για να φέρει νέκταρ και αμβροσία. Η θεά Ελευθώ παντοδύναμη μπαίνει στο Πάνθεον του Ολύμπου. Λατρεύεται σ’ όλη την Ελλάδα και ταυτίζεται με τη μητέρα της Ήρα. Αργότερα, είναι η θεά Άρτεμη, που χαρίζει γονιμότητα και παρίσταται στον τοκετό. Μα και από τη μυθολογία των Αιγυπτίων, των Ινδών και των Κινέζων, συμπεραίνεται ότι ο τοκετός ήταν στα χέρια γυναικών.

Από το 4000 π.Χ. έως το 2430 π.Χ., στη Σαΐδα της Αιγύπτου, υπήρχαν σχολές όπου γυναίκες διδασκόντουσαν τη Μαιευτική.

Στην Παλαιά Διαθήκη αναφέρεται ότι στον τοκετό της Ραχήλ και της Θάμαρ παραστάθηκε Μαία. Με τη γέννηση του Χριστού οι γυναίκες βρήκαν ένα καινούργιο στήριγμα στο πρόσωπο της Παναγίας. Τη θεωρούν μεσίτρα και την παρακαλούν να τις βοηθήσει να λευτερωθούν (*Παναγία η Ελευθερώτρια*).

Το 2ο μ.Χ. αιώνα, ο διασημότερος γυναικολόγος, Σωρανός ο Εφέσιος, καθορίζει για πρώτη φορά “Οποία πρέπει να

είναι η Μαία”. Γράφει: “Είναι ικανή να γίνει Μαία η εγγράμματη, η έξυπνη, εκείνη που έχει ισχυρή μνήμη. Η εργατική και ευπρεπής και γενικώς αυτή που έχει ακμαίες αισθήσεις, είναι αρτιμελής και ζωηρή”. Παροτρύνει τις γυναίκες να επιλέγουν και να καλούν την άριστη Μαία, η οποία, πέρα από τις πρακτικές της ικανότητες διαθέτει την ψυχραιμία της σε δύσκολες περιπτώσεις, είναι συνετή, νηφάλια, συγκρατημένη, φιλοχρήματη και δεν παραβλέπει το συμφέρον της γυναίκας.

Στην προβυζαντινή εποχή, για την αποκατάσταση της υγείας –ιδίως σε σοβαρές καταστάσεις– οι άνθρωποι κατέφευγαν στη μαγεία και τη βοήθεια των μάγων, οι οποίοι έκαναν διάφορες και ύποπτες θυσίες. Σχετικός νόμος της εποχής προέβλεπε την ποινική αξιολόγηση των μαγικών πράξεων και καταδίδωκε την κακή μεν μαγεία, ως “Μαύρη”, επέτρεπε δε την καλή μαγεία, ως “Λευκή”.

Ο Μέγας Κωνσταντίνος, το 321 μ.Χ., σε ένα από τα μεγαλύτερα νομοθετικά του έργα παρουσιάζει διατάξεις που αφορούν στα “Ελευθέρια επαγγέλματα”. Ελεύθερα επαγγέλματα στα οποία συγκαταλέγονται δάσκαλοι, δικηγόροι, γιατροί. Στις διατάξεις αυτού του νομοθετήματος εξομοιώνονται απόλυτα οι γιατροί, οι μαιές, καθώς και όσοι άλλοι είναι ειδικοί για ορισμένα μέλη του σώματος, όπως αυτιά, δόντια κλπ. Οι διατάξεις αυτές επαναλαμβάνονται και σε μεταγενέστερα νομοθετήματα. Εάν, όμως, παρακολουθήσουμε ιστορικά ντοκουμέντα της εποχής εκείνης, βλέπουμε ότι οι ύποπτες και αθέμιτες θυσίες συνεχίζονται.

Ο Ευσέβιος Καισαρείας, ιστορικός των πρώτων δεκαετιών του 4ου μ.Χ. αιώνα, γράφει, ότι ο Μαξέντιος άλλοτε επιδιδόταν στο άνοιγμα της κοιλιάς των εγκύων γυναικών και άλλοτε χρησιμοποιούσε τα

σπλάχνα των νεογέννητων, για να προβλέψει το μέλλον. Η πολιτεία και η εκκλησία συνεχίζει τις προσπάθειές της, όμως οι μάγοι και οι μάγισσες δεν διστάζουν να εφαρμόζουν ιατρικές μεθόδους στις σατανιστικές πρακτικές τους. Παραθέτουμε ένα πραγματικά φρικτό περιστατικό, που αναφέρεται στα έργα δύο ιστορικών της εποχής, του Θεοφάνους και του Πατριάρχου Νικηφόρου, και αφορά στην πολιορκία και κατάληψη της Περγάμου από τους Άραβες, το 717 μ.Χ.: Ένας μάγος ζήτησε από τους κατοίκους μία ετοιμόγεννη πρωτοτόκο γυναίκα, της οποίας αφαίρεσαν το παιδί με καισαρική τομή, κατόπιν το έριξαν στο καζάνι, το έβρασαν και στο ζωμό του βούτηξαν το δεξί μανίκι τους όσοι πολέμησαν στα τείχη. Τελικά, η είσοδος των Αράβων στην πόλη θεωρήθηκε η τιμωρία τους για την ανόσια αυτή πράξη.

Μέχρι την εποχή της Αναγέννησης επικρατούσαν μεσαιωνικές προκαταλήψεις όσον αφορά τα μαιευτικά και γυναικολογικά θέματα, που επί αιώνες είχαν εγκαταλειφθεί στα χέρια γυναικών, πρακτικών μαιών με ασήμαντη ή ανύπαρκτη εκπαίδευση. Έτσι, η Ιατρική αναγκάστηκε να ασχοληθεί με τη Μαιευτική και Γυναικολογία και να πάρει ριζοσπαστικές θέσεις πάνω στα προβλήματα της γυναικείας υγείας.

Η Μαιευτική του 17ου αιώνα καθορίζεται από τρεις γυναικείες μορφές, που γράφουν αντίστοιχα βιβλία Μαιευτικής σε απλή γλώσσα, απ' όπου και μαθαίνουμε για τις πρακτικές εκείνης της εποχής. Αυτές οι γυναίκες ήταν: η Γαλλίδα Louise Bourgeois (1609), η Αγγλίδα Jane Sharp (1671) και τέλος, η Γερμανίδα Justine Siegemundin (1660), τιτλοφόρος μαία του οίκου των Βραδεμβούργων. Στα τέλη του 17ου αιώνα και στη διάρκεια του 18ου η

Χειρουργική αποκτά ισχυρή θέση. Δεν θεωρούν πλέον το χειρουργό χειρόνακτα της επιστήμης. Αντιλαμβάνονται ότι η Μαιευτική και η Γυναικολογία έχουν να ωφεληθούν από τη Χειρουργική, η οποία προοδεύει, αλλά με αργό ρυθμό.

Το 19ο αιώνα αυξάνεται η ανάγκη ίδρυσης κλειστών χώρων νοσηλείας, στους οποίους και συγκεντρώνεται ανθρώπινο υλικό, όπου διευκολύνεται και ολοκληρώνεται η πρακτική άσκηση γιατρών και μαιών. Οι ασκούμενοι, όμως, μη γνωρίζοντας τίποτα για την εφαρμογή απλών μέσων καθαριότητας και απολύμανσης, γίνονται αιτία της ανάπτυξης των γνωστών μας σήμερα λοιμώξεων και κυρίως του επιλόχειου πυρετού.

Την 1η Ιουλίου του 1816, σε μία μικρή πόλη της Ουγγαρίας, δύο παράξενες μαμές με σκεπασμένο το πρόσωπο βοηθούσαν την Τερέζα Σεμελβάις να γεννήσει το τέταρτο αγόρι της, τον Ιγνάτιο-Φίλιππο Σεμελβάις. Οι δύο μαμές είχαν σκεπασμένο το πρόσωπό τους με μαύρο πέπλο, γιατί ήταν άνδρες, και επειδή ήταν απαγορευμένο άνδρας να βοηθά στον τοκετό, για να κρατήσουν τα προσχήματα, έκρυβαν έτσι τα γένια τους. Λίγες ώρες μετά, η εξαντλημένη λεχώνα καιγόταν από τον πυρετό. Οι γιατροί της έδιναν εμετικά, καθαρτικά, της έκαναν αφαιμάξεις και άλλα διάφορα. Παρ' όλα αυτά, μόνο με τη βοήθεια της καλής τύχης της κατάφερε να σωθεί.

Αργότερα, ο νεαρός Σεμελβάις εγγράφεται στην Ιατρική Ακαδημία της Βιέννης και θεωρείται από τους καθηγητές και τους φοιτητές παράξενος, επειδή όλο κάτι ρωτάει, δύσκολα ικανοποιείται από τις απαντήσεις και συνέχεια ψάχνει.

Αυτή την εποχή οι περισσότερες γυναίκες γεννούν στο σπίτι, εκτός από αυτές που είναι βουτηγμένες στη ντροπή και

στη φτώχεια και για τις οποίες ιδρύεται ειδικό τμήμα στο Γενικό Νοσοκομείο της Βιέννης. Εκεί, ο Σεμελβάις γίνεται τακτικός βοηθός και μετά από συνεχείς παρατηρήσεις ανακαλύπτει –σε αντίθεση με την επικρατούσα τότε άποψη ότι η αρρώστια είναι μοιραία και ποτέ δεν θα βρούμε την αιτία της– ότι ο επιλόχειος πυρετός μεταδίδεται στις γυναίκες από τα χέρια των ασκούμενων γιατρών, που κάνουν τις νεκροτομές και μετά ξεγεννούν τις επίτοκες. Έτσι, γίνεται η επισημάνση της μολυσματικής νόσου και προτείνεται επιστημονικός τρόπος προφύλαξης. Αυτό το φωτισμένο μυαλό δίνει τη μία μάχη μετά την άλλη, αλλά λίγοι πιστεύουν σ' αυτόν. Οι περισσότεροι τον πολεμούν και όταν το 1861, με την εφαρμογή της απολύμανσης κάνει την πρώτη χειρουργική επέμβαση με απόλυτη επιτυχία, ο πόλεμος κορυφώνεται.

Κλεισμένος σ' ένα άσυλο και μονολογώντας με αγωνία: «Τα παιδιά... οι μητέρες... πλύνετε τα χέρια σας... να τις σώσουμε», πεθαίνει το 1865. Αναφερόμαστε στον Ιγνάτιο-Φίλιππο Σεμελβάις, γιατί πιστεύουμε ότι καμιά μαία, καμιά μάνα, καμιά γυναίκα δεν πρέπει να αγνοεί το όνομα του μεγάλου αυτού δραματικού προδρόμου, που πάλεψε για να κάνει τον τοκετό, όχι μία δραματική και επικίνδυνη περιπέτεια, αλλά μία φυσιολογική λειτουργία, που εκπέμπει φως, ευτυχία, χαρά.

Σε μία έκδοση της “Πρακτικής Ιατρικής” του Ιατροδιδάσκου Πύρρου του Θεσσαλού, που εκδόθηκε για τελευταία φορά το 1870, μετά το θάνατό του, διαβάζει κανείς πολύ ενδιαφέροντα πράγματα για το ρόλο της μαίας στη Μαιευτική και τις τότε αντιλήψεις. Ο Πύρρος σπούδασε Ιατρική στην Πάντοβα της Ιταλίας και ήρθε στην Ελλάδα πολύ πριν την Επανάσταση του 1821. Άσκησε αφιλοκερδώς

την Ιατρική και φαίνεται, σε ό,τι αφορά την κύηση και τον τοκετό η εμπειρική μαία της εποχής έπαιζε σπουδαίο ρόλο, αφού τις συμβούλευε και τις παρότρυνε και σπανίως απευθυνόταν σε γιατρούς γι' αυτά τα θέματα.

Μετά την αποτίναξη του Τουρκικού ζυγού, το νεοσύστατο Κράτος των Ελλήνων πολύ γρήγορα άρχισε να μελετάει το θέμα της εκπαίδευσης της μαίας. Ένα επάγγελμα, που περικλείει το λειτουργήμα και απαιτεί ψυχικές, σωματικές και πνευματικές ικανότητες, ζητά το σωστό τρόπο άσκησής του. Η μαία κρίνεται καταξιωμένη και έμπιστη ανάμεσα στις γυναίκες, ώστε να αναλάβει ένα μεγάλο κομμάτι από την ευθύνη της προστασίας της μητρότητας. Η υγεία της μητέρας και του νεογνού την περίοδο εκείνη, με την παντελή σχεδόν έλλειψη γιατρών και την επικράτηση αμέτρητων προλήψεων και δεισιδαιμονιών, ήταν στα χέρια της μαίας.

Το 1834 με Βασιλικό Διάταγμα η μαία αναγνωρίζεται επίσημα, και το 1838, πάλι με Βασιλικό Διάταγμα αρχίζει να λειτουργεί η πρώτη Σχολή Μαιών στο τότε “Δημόσιο Μαιευτήριο Αθηνών”, και που εξελικτικά φθάνει μετά από χρόνια στην Ανωτέρα Σχολή Μαιών του “Μαιευτηρίου Αλεξάνδρα”. Η φοίτηση σ' αυτή την πρώτη Σχολή Μαιών έχει διάρκεια 4 μηνών. Αναγνωρισμένη, λοιπόν, μαία στην Ελλάδα, με τον τίτλο “Μαιεύτρια” σε δύο βαθμίδες:

A. Μαιεύτρια με δίπλωμα Ιατροσυνεδρίου.

B. Εμπειρική Μαιεύτρια με άδεια Ιατροσυνεδρίου. Το Σεπτέμβριο του 1856, με το νόμο Τ.Ν.Σ.Σ. 256 νομοθετείται η εκπαίδευση της μαίας.

Άρθρο 3.1: Διάρκεια φοίτησης 1 χρόνος.

Άρθρο 3.2: Προσδιορίζονται τα προσόντα των υποψηφίων.



Η Σχολή Μαιών "Βασίλισσα Φρειδερίκη" του Μαιευτηρίου ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ (φωτογραφία εποχής).

Άρθρο 3.3: Στις απόφοιτες χορηγείται δίπλωμα "Επιστήμονος Μαιίας" από το Ιατροσυνέδριο. Γίνεται κάθε προσπάθεια, η "Επιστήμων Μαιία" να φθάσει σ' όλα τα σημεία της χώρας και να μειωθεί ο αριθμός των εμπειρικών μαιών.

Το Ιατροσυνέδριο εκδίδει όλο και λιγότερες άδειες εμπειρικής μαιίας. Με τις πολύ αντίξοες συνθήκες, που επικρατούσαν, την έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής, τις δυσκολίες στη μεταφορά κλπ., η μαιία καλείτο πολλές φορές να δώσει τη μάχη της με τον ίδιο το θάνατο. Εδώ θα πρέπει να προσθέσουμε ότι στη μαιία έφθαναν συχνά πολύ δύσκολα περιστατικά, επιβαρυσμένα ακόμη περισσότερο από παρεμβάσεις ανίδεων προσώπων, που κατέχονταν από προλήψεις και δεισιδαιμονίες, και ότι για τη μαιία δεν υπήρχε καμιά βοήθεια, αφού οι γιατροί ήταν ελάχιστοι. Φυσικά, αποδέκτης όλης αυτής της της δύσκολης, για να μην πούμε

άθλιας κατάστασης, ήταν η Ελληνίδα μανά και κατ' επέκταση η ελληνική οικογένεια.

Σ' ολόκληρη τη χώρα λειτουργεί κάτω από άθλιες συνθήκες ένα μόνο Δημόσιο Μαιευτήριο, που βρίσκεται στην πρωτεύουσα. Οι προλήψεις, που επικρατούν, κάνουν τις γυναίκες να εμπιστεύονται τις πρακτικές μαμές, οι οποίες αντλούν τις γνώσεις τους από τις μητέρες τους, τις γιαγιάδες τους και χρησιμοποιούν ως βοήθεια τα ξόρκια, τα βότανα και τις βασκανίες. Στο Δημόσιο Μαιευτήριο η πρώτη στη φήμη μαιία, Μαρκέτη, μαζί με μερικές ακόμη επιστήμονες μαιίες δεν φθάνουν να καλύψουν τις ανάγκες για φροντίδα των νοσηλευομένων και συγχρόνως να εκπαιδεύσουν ικανές μαιίες, οι οποίες να σκορπίσουν σ' ολόκληρη τη χώρα, βοηθώντας την Ελληνίδα μανά.

(Συνέχεια στο επόμενο τεύχος)